

A „GÖRÖG KELETIEK“

CSODÁLATOS KÉPESSÉGE a magyarságnak, hogy keresztülnéz a valóságon és helyette inkább azt látja meg, ami neki kényelmes, vagy amit szeretne. Így van ez a nemzetiségi kérdéssel és azon belül a keleti orthodoxiával is. Ezer éven át nem akarta meglátni a magyar, hogy vannak bizánci hitű magyarok, mert a római egyházzal, a Nyugattal való teljes egységre törekedett. A Balkánról beszivárgó orthodoxok kérdését pedig úgy vélte elintézhetőnek, hogy tudomást sem vett róluk, ahelyett, hogy bevándorlásukat megakadályozta volna. Mikor már annyira elszaporodtak, hogy ittlétüket nem lehetett tagadni, ahelyett, hogy a magyar óhitűek révén szervezték volna meg a hazai orthodox egyházat, engedték a beszivárgókat nemzeti alapon szervezkedni és magyar hierarchia hiányában az orthodox-hitű magyarok százezreit dobták oda elrománosításra és elszerbesítésre. Szerették hinni, hogy az únió megoldja az orthodoxia kérdését, a nyugati, a magyar gondolat- és érzésvilág felé tereli ezeket a keleti embereket, pedig csak a papok álltak át a római oldalra, a ruténség és a románok görög katolikus része olyan idegen, keleti mentalitású maradt, mint annakelőtte. Ellenben annyival romlott a helyzet, hogy ezek a görög katolikus nemzetiségek olyan hatalmas pozíciót foglaltak el a római egyházban, hogy a közjük szorult hájdúdorogi és székely görög katolikus magyarok csak hosszú kálváriajárással tudták kiverekedni negyven évvel ezelőtt a román hierarchiától való elszakadásukat és magyar anyanyelvükhöz való jogukat. A magyarság azt sem látta meg, hogy a centralizmusra törekvő bécsi udvar a szerb és román orthodoxiában szövetségest lát a magyar nemzeti törekvések ellen, és meghamisítva a keleti egyház szervezetét, a világi elemek túlsúlyával a szerb, majd a román orthodox egyházból két nemzetiségi tartományt szervezett, államot az államban, amit a magyarság a hatvanhetes kiegyezés egyik feltételeképpen, az 1868. évi IX. törvényben kénytelen volt elismerni. Ezzel azután az orthodox egyháznak a nemzetiségekkel való egysége végleg megpecsételődött és a kiegyezéstől Trianonig ebben mindenki megnyugodott. Csak BánfEy miniszterelnöksége idején és 1910 utána munkapárti kormányok alatt történt néhány olyan intézkedés, mely e helyzeten javítani akart, egyébként, mint e kérdéssel foglalkozó egyik történetírónk megjegyzi, a magyar kormányoknak a hazai orthodoxia ügyében kelt intézkedéseit a közöny és a dilettantizmus jellemezte. A magyar közvélemény ellenőrzése pedig teljesen hiányzott e kérdésben.

De nem lehet csodálni a magyar közvélemény teljes tájékozatlanságát és az érdeklődéshiányát. Először is a zárt tömegben lakó, alföldi magyarság nem ismerte a nemzetiségi kérdést, csak a saját céljai és gondjai érdekelték; áruháza látott a hatvanhetes kiegyezésben és negyvennyolcas alapra helyezkedve küzdött ellene. A nemzetiségi vidéken lakó szörványmagyarság pedig

jól tudván, hogy uralmát csak a kiegyezésnek köszönheti, sokszor a nemzeti-ségeknek tett engedmény vagy elnézés árán volt kénytelen a negyvennyolcas magyarsággal szembehelyezkedni. Ebben az örökös küzdelemben elhanyagolódott minden más kérdés, így az orthodoxia kérdése is. De ha átnézzük az orthodoxiára vonatkozó magyar irodalmat, megtaláljuk az okát a magyar közvélemény e kérdésben való tájékozatlanságának is. Az egyházi és közjogi munkák, az egyetemi tankönyvek tele vannak tévedésekkel és hiányokkal. Az 1868. évi IX. törvénycikk szakszerű kritikája sem született meg, senki sem vette észre, hogy ez a rendezés ellenkezik a keleti orthodox egyház kánonjogaival, ősi szervezetével, a vallásos szellemmel, a magyar közjog szellemével és a magyarság érdekeivel. Érdekes, hogy az a kevés kritika, ami mégis találkozott e téren, nem magyar részről, hanem a nemzetiségi papok részéről hangzott el, és a szerb püspökök kérték a szerb nemzeti kongresszus autonómiájának felfüggesztését, látván, hogy a világi elem túlsúlya a politika színterévé teszi az egyházat és elnyomja a vallásos szellemet.

A szörnyű trianoni valóság e kérdésben is tisztánlátásra kényszerítette a magyarságot, de ekkor is hamar vigasztalódtunk azzal, hogy az orthodoxok nagy tömegei kívül maradván a határokon, e kérdés többé nem háborgathatja a magyarságot. Nem vették figyelembe a régi magyarországi autokefál orthodox egyháznak a csonka országban maradt töredékeit, pedig azok megszervezésével új, egészséges alapot lehetett volna teremteni a visszacsatolandó orthodox egyházak számára is. Ez a mulasztás annál feltűnőbb, mert a magyar közvélemény nem szűnt meg „nem! nem! sohá!” hangoztatni. Azt sem vették észre, hogy a határok között maradt és egyházfő nélkül lévő román és szerb egyházközségek fölött a bukaresti és a belgrádi patriarchátusok fenhatóságot akarnak gyakorolni és azt hallgatólag eltűrték, pedig annak állandósítása éppen olyan kapituláció lenne a magyar állam részéről, mint annak idején Törökország kapitulációja volt az orosz cárokkal szemben, kik az orthodox hitű török alattvalókat a török állammal szemben védelmük alá vették és ami egyik legfőbb oka volt a balkáni Törökország szétesésének. Ilyen módon gondolják a románok és a szerbek a magyar fenségjog alatt lévő területen, egyházi szuverenitásukat érvényesíteni.

Ez ellen nem a magyar közvélemény emelt szót, hanem a görögkeleti hitű magyarok indítottak mozgalmat, mikor tiltakozva a külföldi befolyás ellen, megalakították a magyar egyházrészt és a kormányhoz azzal a jogos követeléssel fordultak, hogy mindazon jogok, melyek Magyarországon a görög keleti románokat és szerbeket megilletik, kell hogy saját hazájukban őket is megillessék. Így jött létre a magyar és rutén adminisztrátúra, mert a kárpátaljai orthodox ruténekben, kik szintén jogtalanok voltak, a magyarok szövetségést találtak és így jött létre a magyarországi orthodox papképzést biztosító Görög Keleti Hittudományi Főiskola és lett aktuálissá a magyarországi görög keleti egyház újjászervezésének kérdése.

Az erdélyi részek és Bácska visszacsatolásával megsokszorozódott a hazai görög keletiek száma és ez annál is inkább égetően sürgőssé teszi a kérdés rendezését, mert a visszatért román és szerb orthodoxok még a bukaresti román, illetve a belgrádi szerb patriarchátus fenhatósága alá tartoznak és mindaddig, míg a magyar törvényhozás nem intézkedik a magyarországi görög keleti egyház szervezésében, nem hajlandók külföldi kapcsolatukat megszakítani. Ilyen körülmények között örömmel kell üdvözölni Berki Feriznek, a budapesti Görög Keleti Hittudományi Főiskola tanárának „A magyarországi orthodox keleti egyház szervezése” című, most megjelent munkáját, mely alkalmas arra, hogy a közvéleményt, az illetékeseket és a szakkörtöket tájékoztassa és e kérdés fontosságára felhívja a figyelmet. E könyv egyházszerkezeti szempontból tárgyalja a magyarországi orthodoxia helyzetét

a legrégebb időktől mostanáig, történeti sorrendben, tehát egyben történelmi áttekintést is ad. A mű első részében, a legrégebb időktől az Árpád-ház kihaltáig terjedő idők elég hiányos adataiból állítja össze az akkori hazai orthodoxia szervezetét, melyet magyarnak és bizánci kapcsolatának mondhatunk. A második rész a XIV. századtól 1690, Csernojevics Arzén ipeki szerb patriarchának betelepüléséig terjedő időt öleli fel. Ez a legzavarosabb korszak, a rutének, románok, szerbek beszivárgásának ideje, mikor a bizánci és szláv egyházi fenhatóságot többször felváltotta a latin egyház gyámkodása, míg e korszak végén a rutének és románok egy részének úniója következik. A Csernojevics patriarcha vezetésével betelepített szerbek egyházi ügyeinek rendezése, mely a harmadik részben olyasható, alkalmat adott Bécsnek az egész Habsburg monarchia összes orthodoxai egyházi hovatartozásának rendezésére. A Diploma Illyricum, Mária Terézia rendelete, mely ma is nagy részében érvényben van, kiemelkedő emléke e korszaknak. A negyedik rész az 1790/91. évi országgyűléstől, mely az orthodoxia történetében is nevezetes, egészen a trianoni szerződésig terjedő idő eseményeit tárgyalja. Az 1790/91. évi XXVII. t.-c. tulajdonképpen a görög nemegyesült szertartásúak emancipációját mondja ki, míg a görög keleti vallás csak az 1848. évi III. törvénycikkkel lett befogadva. Ez időbe esik a románok és szerbek ellentéte, a románok elválása a karlócai érsektől és önálló nagyszabeni metropolitájuk megalakítása az 1868. évi törvény értelmében, ahol először szerepel a nemzetiségi: román és szerb megjelölés. A Trianon utáni rendezésre váró mai helyzet ismertetése az utolsó fejezet.

Emeli e könyv értékét az, hogy a múlt esztendőben Athénben görög nyelven is megjelent, természetesen bővítve a magyar viszonyokkal nem ismerős olvasó számára szükséges felvilágosításokkal. Erre a görög kiadásra épp olyan szükség van, mint a magyarra, mert a keleti orthodox világ nagyon tájékozatlan a magyarországi orthodoxyáról, különösen a Trianon utáni helyzetről, amit a magyar ügy ellenségei igyekeztek is valótlanságok és rágalmak terjesztésével kihasználni. Berki Feriz munkája a budapesti Görög Keleti Hittudományi Főiskola első kiadványaként jelent meg. Jól teszi ez a fiatal magyar főiskola, hogy a hiányos magyar orthodox egyházi irodalom gyarapítására kiadványsorozatot indít és az első kötet után bizakodva várjuk a folytatást.

PLURIMUS